

kintve a Halom nembéliek György ágából származó Tamás.

György Attila könyve kiváló lehetőséget kínál arra, hogy szerzője a történelem lehetséges nézőpontjainak sokaságát villantsa fel. Nem egy, történelemkönyvből ismert „nagy esemény” hitelesen, mégis görbe tükörben, a választott nézőpont folytán különös színben tűnik fel. Gézafia győzelme – vagyis a magyar államalapítás – a Koppány mellett síkra szálló székelyek szemében csatavesztés, és nem csoda, hogy „minden valamirevaló nemzetséget” Koppány táborában látnak felsorakozni. A történelmi regény általános műfaji kérdése, hogy mennyiben muszáj hitelesnek lennie; mennyiben ragaszkodják, mennyiben térhet el a történelemtudomány éppen hitelesnek mondott (persze mindegyre változó) megállapításaitól. György Attila szerencsés formát talált: a valamássalzerű elbeszélés eleve szubjektív, és nem is kívánja a kimondott igazság benyomását kelteni – ugyanakkor elég sokoldalú ahhoz, hogy többféle szempontot kínáljon a történelem értelmezéséhez.

Talán nem lenne légből kapott az sem, ha a *Harminchárm*at a történelem metaforájának nevezném, hiszen több vonatkozásban is tetten érhető benne egyfajta metaforikus szerkezet. Hiszen a harminchárom nemzedék, nemzedékenként átlagosan harminc évvel számolva kilencszázkilencven évet teszi ki – ez

a „csaknem ezer” pedig nyilvánvalóan a magyar államiság ezre is. Nemcsak az a kérdés merül tehát fel, hogy mi a történelem, hanem e számmisztika révén az is felvetődik, hogy *mi, magyarok* mihez kezdünk a *számunkra adott* történelemmel. Hogy az végül Lucius Caius Tarquinius hitét igazolja-e, mely szerint „az istenek tízszer száz évet adnak egy nemzetség életének”; vagy a Bocskait életető Áronét, aki szerint „feltámad a régi Magyarország. Hiszen ki gondolta volna akár csak két éve, hogy megváltozik a világ, s ismét eljön a gyarapodás ideje?”

PRÁGAI TAMÁS

(*Magyar Könyvklub, Budapest, 2002.*)

Illyés Gyula: *Hűtlen jövő (Válogatott versek)*

Meglehetősen elterjedt közvélekedés szerint Illyés Gyula manapság népszerűtlen szerző, egyre kevesebben olvassák, fokozatosan kihullik az élő klasszikusok közül. Való igaz, leginkább néhány hamis legenda kering róla kiirthatatlanul. S részben talán ezek veszik el a kedvet a vele való megismerkedéstől. Dörzsölhetik a kezüket a legendák terjesztői. Ugyanakkor azért az is tény, hogy aki elolvassa a *Puszták népét* vagy a Petőfi-könyvet, aligha foghat-

ja vissza elismerését. A *Puszták népéről* nem olvasható olyan mértékadó vélemény, amely ne jelentené ki, hogy remekműről van szó. Bizonyos vagyok abban is, hogy ha ihletett előadásban mutatnák be Illyés néhány drámáját, azok sikert aratnának az új évezred hajnalán is. Ha venné a fáradságot a fiatal értelmiség, és megismerkedne az író esszéinek javával, még vitatkozva is tisztelgennie kellene a teljesítményt méltányolva.

S hasonló a helyzet Illyés lírájával. Mégis ez a legnehezebbnek látszó ügy. Hosszú életpályáján az alkotó nagyszámú művet hozott létre különböző műfajokban. Összegyűjtött versei például 1800 könyvoldalon láttak napvilágot. Az irodalomtörténészek tudják, hogy a szűkszavú költői életművek is egyenetlenek: gondoljunk Kölcseyre vagy akár Pílinzkyre. A szakma – és minden laikus olvasó is – a maga ízlése, érdeklődése szerint válogatja ki kedvenc verseit egy-egy szerzőtől. Egy-kétszáz oldalt még ma is végigolvas bárki, de ki vállalkozik 1800 oldalnyi versre? Elsősorban talán ezért nélkülözhetetlenek a válogatások. A centenáriumi évben három lírakötet is megjelent. A leggazdagabb anyagot Csoóri Sándor közli. Tamás Attila gondozásában a Pro Pannonia adott ki versgyűjteményt, az Alexandra Kiadó pedig elindította a Kossuthdíjas írók sorozatát, s ebben magam állítottam össze Illyés – nem csak lírai – műveiből antológiát.

Csoóri Sándor Illyés eszméinek bizonyára leghűségesebb tanítványa és mester-folytatója. Így semmi csodálkozni való nincsen abban, hogy a lírai mű mintegy húsz százalékát közlő kötetből elsősorban a közéleti költő, a népének elkötelezett művész arcképe bontakozik ki, akit okkal kezdtek már 1945 táján nemzeti költőnek tekinteni – kimondatlanul még a bolsevikok is. Bár Illyés nem szerette ezt a minősítést, el nem háríthatta sem ezt, sem a szerepet, amelyre egész életidejében szüksége volt – nem neki, hanem – magának a nemzetnek. A magyarság sorsa a huszadik században meglehetősen pontossággal bontakozik ki olyan versek sorából, mint a *Nem menekülhetsz*, a *Haza, a magasban*, a *Nem volt elég*, az *Egy mondat a zsarnokságról*, a *Barátok*, a *Koszorú*. Valami furcsa, bár érthető módon manapság azonban sem a magyar-versek, sem a szociális kérdésekkel számot vetők nem népszerűek, s ez a fajta ízlés visszavetítődik olyan klasszikus életművekre is, mint Illyésé. Olyan Kölcsey-művet, mint a *Zrínyi második éneke*, olyan Petőfi-művet, mint az *Egy gondolat bánt engemet*, az irodalomtörténet részeként még csak-csak elfogad egy átlagos mai fiatal, de a számára hangsúlyosan „múlt századi” Illyéstől már mást várna el. Nem ő akar Illyésre hangolódni, a költőtől szeretné megkapni a vele való közvetlenebb azonosulást.

A szakma egy része jól tudja, hogy erre is volna lehetőség, ez is benne van a tematikájában, jellegében is gazdag lírai életműben: a természet, a szerelem, a betegség, az elmúlással való szembenézés, a hit és a hitetlenség, a kételkedés az élet értelmességében és a remény. A magyarság és az emberiség ügyei mellett a kisvilág, az egyén kérdései. Jól tudja mindezt Csoóri Sándor is, hiszen sok éve már összeállított egy kis gyűjteményt Illyés szerelmes verseiből. Mégis úgy érzem, hogy az adott terjedelem korlátai között a *Hűtlen jövő* című kötetben célszerű lett volna ebből a kevésbé ismert lírai vonulatból még több alkotást közölni, hogy az életműnek ez a mai jövője hűségesebbé varázsolódhasson. Illyés verseiből sokféle, egyaránt hiteles válogatást lehetne készíteni. Mindenki tudni véli, melyik az a tízhúsz verse, amely líránk törzsanyagába tartozik, ám e címlisták még nem azonosak, az összehanghoz kell még egy-két évtized. Addig is higgyük el neki, amit egy itt nem olvasható kései verseiben leírt: „Félelmetes is, de / néha varázslatos is volt / élni.

VASY GÉZA

(*Nap Kiadó, Budapest, 2002. 429 o. 2800 Ft*)

Tornai József:

Drága nyelvem, zöld lebegés örülete

Újsághír tömörségével azt írhatnám: Tornai József hatvan éve van a pályán. Lesiklopályán? Kényszerpályán? Futballpályán? Nem jó ez így! Fogalmazzunk úgy: Tornai József hatvan éve játszik. Bejátszik. Összejátszik. Megjátszik. Szerető gondoskodással építi vers-várait; a magyar kultúrában, az anyanyelvben való tökéletes benne-éléssel bővíti el olvasóit. Ez a könyv ennek az életműnek a rendhagyó megkoronázása. S ez a játékos ember elgondolkodtatóan komoly. A szerkezetük, stílusuk, nyelvi megformáltságuk alapján komolytalannak vélhető, szójátékra épülő versek is halálosan komolyak, kicsit úgy, mint a bölcs rabbiról vagy az öreg székelyről szóló régi-régi viccek. Az ember meghallgatja, derül rajta, de a szívében marad valami fojtogató keserűség, hogy mint ez az öreg rabbi – vagy ez a bölcs székely –, olyannak kéne lenni. Egyszerűnek és őszintének.

A versek hangütése is ilyen. S maga a kötet könyvészeti megoldásait tekintve is egyszerű, bár ez inkább bántó. Primitív tipográfia és egy kellemetlen színű, még primitívebb borító. Belül sokszínűség, nagy műveltségi anyag mozgatása, sokféle élményből összeállított világ: természeti képek, hétköznapi ábrándok,